

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАН- НЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ, ЗОВНІШНЬО-ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

О.В.ГУК, аспірант Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки

О.В. ГУК, аспірант Государственного научно –исследовательского института информатизации и моделирования экономики

О. НООКЕ, graduate student State research economic institute informatization and the economic modeling

ВІДОБРАЖЕННЯ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ОТРАЖЕНИЕ ВЗАИМОЗАВИСИМОСТИ МОДЕЛИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

REFLECTION OF INTERDEPENDENCE OF MODEL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND COMPETITIVENESS OF NATIONAL ECONOMY

Дослідження конкурентоспроможності національної економіки вимагає її кількісної оцінки, визначення слабких місць і пошуку напрямків підвищення її рівня. Сталий розвиток сьогодні – запорука якісного життя завтра. Зусилля публічної влади спрямовані на забезпечення сталого розвитку, оскільки він зорієнтований на забезпечення якості життя людини в економічному, екологічному та соціальному вимірах. Конкурентоспроможність економіки є інструментом реалізації моделі сталого розвитку. Складові елементи кон-

курентоспроможності є факторами економічного зростання в моделі сталого розвитку і потребують державного впливу через відповідну економічну політику. На галузевому рівні державної підтримки потребують ті види економічної діяльності, які відносяться до «зеленої економіки».

Ключові слова: концепція сталого розвитку, природно-ресурсний фактор, базові групи показників, статистична залежність, принципи сталого розвитку економіки, критерії конкурентоспроможності, зведений (інтегральний) індекс конкурентоспроможності, «зелена» економіка.

Исследование конкурентоспособности национальной экономики требует ее количественной оценки, определения слабых мест и поиска направлений повышения ее уровня. Устойчивое развитие сегодня – залог качественной жизни завтра. Усилия публичной власти направлены на обеспечение устойчивого развития, поскольку он сориентирован на обеспечение качества жизни человека в экономическом, экологическом и социальном измерениях. Конкурентоспособность экономики является инструментом реализации модели устойчивого развития. Составные элементы конкурентоспособности являются факторами экономического роста в модели устойчивого развития и нуждаются государственного влияния через соответствующую экономическую политику. На отраслевом уровне государственной поддержки нуждаются те виды экономической деятельности, которые относятся к «зеленой экономике».

Ключевые слова: концепция устойчивого развития, естественно-ресурсный фактор, базовые группы показателей, статистическая зависимость, принципы устойчивого развития экономики, критерии конкурентоспособности, возведенный (интегральный) индекс конкурентоспособности, «зеленая» экономика.

The research of competitiveness of national economy requires its quantitative assessment, determination of weak points and search of the directions of increase in its level. Sustainable development today – pledge of high-quality life tomorrow. Efforts of the public power are aimed at providing sustainable development as it is oriented on quality assurance of human life in economic, ecological and social measurements. Competitiveness of economy is the instrument of implementation of model of sustainable development. Components of competitiveness are factors of economic growth in model of sustainable development and need the state influence through the corresponding economic policy. At the industry level of the state support those types of economic activity which belong to «green economy» need.

Key words: the concept of sustainable development, natural and resource factor, basic groups of indicators, statistical dependence, the principles of sustainable development of economy, criteria of competitiveness, the built (integrated) index of competitiveness, «green» economy.

Постановка проблеми. Сталий розвиток національної економіки стає стратегічним напрямом економічної політики. Поки що в українській практиці відсутній стратегічний компонент, головні зусилля спрямовані на поточні проблеми. Сталий розвиток є цілою системою дій влади, населення

і підприємництва щодо підтримки стабільних показників розвитку, постійного зростання продуктивності праці, мінімізації коливань доходів секторів економіки, сукупного попиту, високої якості соціальних і екологічних умов життя, ресурсозбереження і задоволення потреб населення в то-

варах, послугах і робочих місцях. В Україні не створені засади для сталого розвитку. Як це робити в умовах постійних криз, падіння ВВП і фінансових крахів (девальвації і інфляція) залишається проблемою номер один для української економіки. Один з напрямів сталого розвитку – формування конкурентоспроможної економіки, з'ясування впливу різних її факторів на соціальну, економічну та екологічну складові.

Метою даної *статті* є аналіз умов для оптимального поєднання процесів підвищення рівня конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку, яке представляється можливим саме на основі побудови, відображення факторних взаємозалежностей між системою умов для сталого розвитку (через конкурентоспроможність) і його стратегічними цілями (якість життя) з подальшим переходом до основ «зеленої» економіки.

Виклад основного матеріалу. Конкурентоспроможність національної економіки – це здатність економічної системи забезпечувати за будь-якого впливу внутрішніх і зовнішніх чинників соціально-економічну оптимальність, яка проявляється у високому громадському ефекті через приріст якості життя в країні. Для чіткішого бачення напрямів забезпечення стійкого розвитку необхідно з'ясувати вплив різних чинників на соціальну, економічну і екологічну складові. Серед проблем, які стримують процес розвитку України в умовах глобалізації існують проблеми регулювання, а саме: відсутність структури більш високої ієрархії, здатної зняти кризові явища; дерегуляція; неефективність діючих економічних інструментів і важелів стимулювання впровадження екологобезпечних, енергозберігаючих і ресурсозберігаючих технологій; низька ефективність інвестицій, відсутність комплексності в рішенні завдань раціоналізації природокористування.

Істотними для України чинниками, які гальмують розвиток, також є: неузгодженість в розвитку споріднених галузей економіки, в т.ч. фінансового і реального секторів, міжрегіональна і міжгалузева структурна розбалансованість, відсутність довгострокової стратегії реформ, спрямованих на створення оптимального режиму для розвитку економіки [2]. Суть концеп-

ції сталого розвитку закладена в його місії і цілях, сформованих по трьох головних аспектах: економічному, соціальному і екологічному. Сьогодні природно-ресурсний чинник формує значний вплив на розвиток країни. Питання його ефективного використання і розвитку через нагальні поточні проблеми залишаються поза увагою як влади, суб'єктів господарювання, науковців, так і самого соціуму, що негативно впливає на перспективи реалізації моделі сталого розвитку та її логічного продовження на засадах «зеленої» економіки.

На стійкий розвиток економіки впливають економічні, екологічні і соціальні чинники. Дослідження факторних залежностей моделі сталого розвитку припускає об'єднання трьох базових груп показників : економічної, соціальної і екологічної. Крім класичних економічних параметрів розвитку (ВВП, інвестиції, зайнятість, продуктивність праці) вплив екологічних чинників характеризують поведження з відходами, дія на атмосферне повітря і стан водопостачання і водовідведення. Окремим чинником є ресурсозбереження (ресурсоефективність) і фінансування природоохоронних заходів. Організаційні принципи забезпечення переходу України до стійкого сталого розвитку представлені в таблиці 1.

Конкурентоспроможність є активним фактором в реалізації моделі сталого розвитку, який забезпечує належне місце продукції національних товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринку. В умовах глобалізації і відкритості економіки треба вигравати постійну конкурентну боротьбу з імпортом на внутрішньому ринку і підтримувати експорт. Структурний склад конкурентоспроможності (інтегрального критерія) і складових елементів моделі сталого розвитку мають багато спільного і відмінного.

Згідно визначених видових груп факторів економічного зростання, які будуть деталізовані нижче, в зведеному (інтегральному) індексі спроможності економіки до соціально-економічного зростання виділяють «поточну» та «стратегічну» конкурентоспроможність національної економіки (рис. 1).

До «поточної (внутрішньої) конкурентоспроможності» відносяться індекс виробничої конкурентоспроможності, індекс фінансової конкурентоспроможності та ін-

Таблиця 1. Організаційні принципи забезпечення трансформації національної економіки до сталого розвитку.

	Тип принципу	Сутність принципу	Питома вага в заходах економічної політики сталого розвитку (% з 100)
1	Науковість та інноваційність	Максимальне використання результатів наукових досліджень та сучасних інноваційних технологій при формуванні економічної політики і запровадженні проектів і програм для інвестицій і розвитку	20
2	Екологічність, соціальність (доходи і соціальні трансферти), висока зайнятість	Направленість будь-яких інвестиційних проектів і цільових програм для сталого розвитку на забезпечення сучасних якісних і сприятливих умов життя людини. Їх соціальної значимості і соціальної справедливості.	15
3	Ефективність і ресурсозбереження, максимізація потенціалу	Ефективне використання наявного потенціалу, ресурсозбереження, продуктивність праці, висока зайнятість.	15
4	Стабільність економічного зростання	Стабільні темпи економічного зростання, нечутливість економіки до кризових проявів (зовнішніх і внутрішніх), відпрацьовані механізми державного стимулювання підприємницької діяльності.	15
5	Мінімізація ризиків нестабільності економіки і загроз входження в кризи	Наявність відпрацьованих інструментів протидії зменшенню попиту, панічних настроїв на фінансових ринках, якісне управління банківською системою з боку Національного банку, відсутність різких девальвацій, платіжна і бюджетна збалансованість економіки, ефективна антикорупційна політика. мінімальна залежність економіки від тіньових схем розподілу ВВП.	7
6	Сучасність, відповідність сучасному рівню технологій і управління	Відповідність міжнародним нормам, моделям державної політики впливу на економіку, потребам і рекомендаціям в національній, регіональних, місцевих та галузевих програмах сталого розвитку країни	8
7	Узгодженість економічної політики	Узгодженість всіх проектів і програм для сталого розвитку у єдиний збалансований з ресурсами комплекс і між собою, спрямованість на виконання національної стратегії сталого розвитку	10
8	Політична (зовнішня і внутрішня) стабільність. Дія механізмів врегулювання зовнішніх і внутрішніх конфліктів.	Відпрацьована система державної виконавчої влади і її механізмів впливу на підприємницьку активність, підтримка державою внутрішнього попиту, мінімізація державного боргу і бюджетних витрат на його обслуговування. Активне використання грошово-кредитної і бюджетної політики для стимулювання внутрішнього попиту і конкурентного середовища.	10

декс конкурентоспроможності рівня життя. До оцінки «стратегічної конкурентоспроможності» віднесені індекс зовнішньоекономічної та інноваційної конкурентоспроможності. Індекс конкурентоспроможності освіти, науки, охорони здоров'я та індекс екологічної конкурентоспроможності віднесені до обох видів (поточної та стратегічної) конкурентоспроможності.

Для дослідження (оцінки) сталого розвитку з урахуванням дії конкурентоспроможності використано сім груп показників, серед яких наступні:

I. Показники зовнішньої конкуренції – Кзед: об'єм експорту; прямі інвестиції з України в інші країни світу.

II. Виробнича конкурентоспроможність – Квир: об'єм реалізованої продукції (робіт, по-

слуг); рентабельність операційної діяльності; знос основних фондів; кількість суб'єктів господарювання на 10 тисяч населення.

III. Фінансова конкурентоспроможність – Кфин: сальдо торгового балансу; об'єм ПИИ в Україну; державний борг; норма накопичення; облікова ставка НБУ; рівень інфляції.

IV. Інвестиційна і інноваційна конкурентоспроможність – Кин: об'єм капітальних інвестицій в основні засоби; об'єм інвестицій в нематеріальні активи; загальні витрати на інновації; питома вага підприємств, що займаються інноваціями; питома вага реалізованої інноваційної продукції в об'ємі промислової продукції.

V. Конкурентоспроможність охорони здоров'я, освіти, науки – Коон: кількість студентів ВНЗ на 1 тисяча населення; кількість

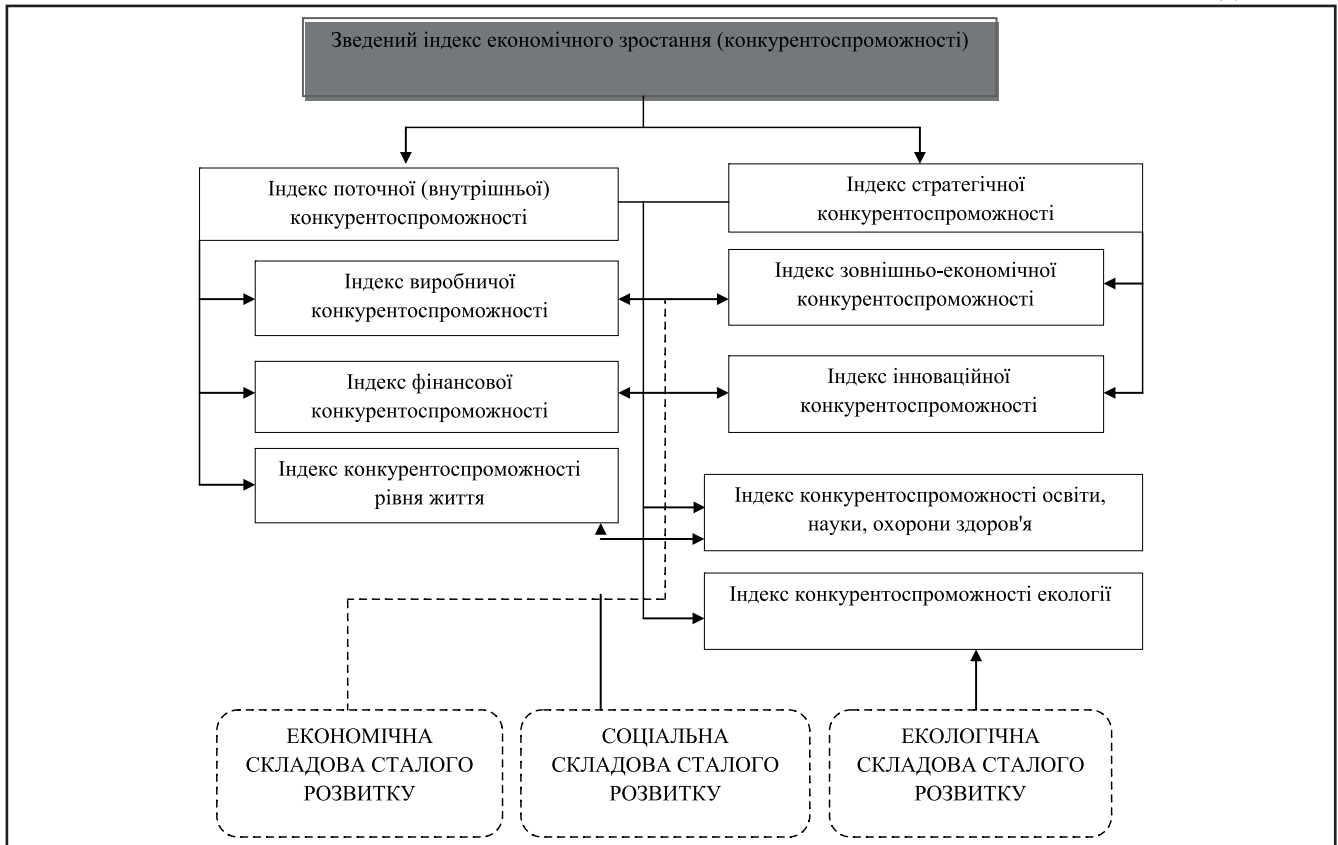

Рисунок 1. Оптимізована структура зведеного індексу економічного зростання (конкурентоспроможності)*

*– власна розробка автора

випущених фахівців різної спеціалізації; співвідношення кількості загальноосвітніх установ, що вчать, і учителів; середня тривалість життя при народженні; смертність дітей у віці до 1 року на тисячу, що народилися; кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення; число лікарняних ліжок на 10 тис. населення; кількість наукових співробітників; об'єм виконаних наукових і науково-технічних робіт; питома вага наукових і науково-технічних робіт у ВВП.

VI. Конкурентоспроможність рівня життя – Крж: ВВП на особу населення; середньомісячний дохід на 1 особу; співвідношення середньомісячного доходу на 1 особу з прожитковим мінімумом; питома вага населення з середньомісячними доходами нижче прожиткового мінімуму; рівень безробіття.

VII. Конкурентоспроможність екології – Кек: використання води з природних водних об'єктів; спожито свіжої води; загальне відведення стічних вод; потужність очисних споруд; загальний об'єм відходів, накопичених при експлуатації, в місцях видалення відходів; утворення відходів; утилізація

відходів; спалювання відходів; викиди діоксиду сірки; викиди оксидів азоту; викиди діоксиду вуглецю; Загальні об'єми викидів забруднюючих речовин; капітальні інвестиції і поточні витрати на екологічні цілі.

Інтегральний (загальний) показник конкурентоспроможності національної економіки (Іконк) доцільно представити у вигляді суми групових показників конкурентоспроможності з урахуванням їх питомої ваги, оскільки міра впливу чинників окремих груп на загальну конкурентоспроможність національної економіки неоднакова. Тому що критерій конкурентоспроможності є комплексним показником, який враховує головні параметри конкурентних переваг, важливим моментом тут є питання про те, скільки і які параметри макроекономічних чинників економічного розвитку необхідно застосовувати через економічну політику в якості сценарних умов моделі сталого розвитку (для досягнення запланованих цілей). Коефіцієнти при групових індексах показують важливість цієї групової конкурентоспроможності для оцінки загальної (інтегральної).

$I_{\text{конк}} = 0,1K_{\text{зед}} + 0,2K_{\text{вир}} + 0,1K_{\text{фін}} + 0,1K_{\text{ін}} + 0,08K_{\text{оон}} + 0,07K_{\text{рж}} + 0,05K_{\text{ес}} + 0,2K_{\text{зрост}} + 0,05K_{\text{антикриз}} + 0,05K_{\text{внутр}}$ (1)

З представленої формули узагальнення конкурентоспроможності найбільш суттєвими треба вважати локальні оцінки спроможності економіки до виробництва товарів і послуг (реальний сектор) і спроможність економіки показувати високі темпи зростання. При безумовній важливості соціальних і екологічних факторів важливим залишається інвестиційна спроможність економіки до нагромадження капіталу, до приросту виробництва і зростання.

З метою економіко-математичної формалізації моделі сталого розвитку в якості факторної бази взято наведений вище типовий перелік показників конкурентоспроможності (7 груп), а саме:

- показників зовнішньої конкуренції ($K_{\text{зед}}$);
- виробничій конкурентоспроможності ($K_{\text{вир}}$);
- фінансовій конкурентоспроможності ($K_{\text{фін}}$);
- інвестиційній і інноваційній конкурентоспроможності ($K_{\text{ін}}$);
- конкурентоспроможності охорони здоров'я, освіти, науки ($K_{\text{оон}}$);
- конкурентоспроможності рівня життя ($K_{\text{рж}}$);
- конкурентоспроможності екологічного стану ($K_{\text{ес}}$).

Виходячи з особливостей саме сталого розвитку до цього переліку доцільно додати такі аспекти як конкурентність економіки з точки зору темпів зростання, конкурентність виходячи з стійкості економіки до кризових спадів, конкурентність через акцент на внутрішній ринок і внутрішній попит:

- спроможність національної економіки до розвитку (стабільність темпів зростання і їх чутливість до класичних заходів стимулювання зростання ВВП)– ($K_{\text{зрост}}$);
- мінімальна реакція економіки на кризові процеси в зовнішньому середовищі і чутливість до заходів класичної антикризової політики– ($K_{\text{антикриз}}$);
- суттєвість внутрішнього ринку в обсязі сукупного попиту на національну продукцію (розвинутість внутрішнього ринку (і його джерел фінансування)– ($K_{\text{внутр}}$)).

Показником цілі в формалізованій моделі сталого розвитку обрано продуктив-

ність (ВВП на одного зайнятого), рівень безробіття і тривалість життя. Таким чином було представлено взаємозв'язок конкурентоспроможності і моделі сталого економічного розвитку. На її основі можна досліджувати вплив кожного елементу конкурентоспроможності на досягнення цілей сталого розвитку. Під кожен цілі розвитку побудовано свою систему рівнянь статистичної залежності від десяти вказаних факторів. Використовувались однофакторні та двофакторні рівняння, які показали найбільш суттєві статистичні залежності між показниками-факторами і показником цілі.

Для деталізації моделі сталого розвитку до галузевого рівня доцільно використати методологічні засади «зеленої» економіки. «Зелена» економіка є стратегічним напрямком пріоритетного розвитку тих галузей, що орієнтовані на ресурсозбереження, збереження навколишнього природного середовища та підвищення добробуту населення, Модель зеленого розвитку як державна стратегія є тим фундаментальним чинником, який має спрямовувати інвестиційні потоки до пріоритетних «зелених» галузей.

Для визначення «зелених» ВЕД (галузей) і прогнозування їх розвитку доцільно використовувати методологію таблиць «витрата-випуск» (в складі системи національних рахунків) для аналізу структури і тенденцій розвитку «зеленої» економіки, планування ефективних пропорцій між окремими галузями на основі оцінки потреб і переваг від реалізації «зеленої» політики на засадах ресурсоефективності та екоінноваційності.

Висновки.

1. Конкурентоспроможність дозволяє національній економіці успішно конкурувати на внутрішньому (з імпортованими товарами) і зовнішньому (для просування українського експорту) ринках. Зростання національної конкурентоспроможності є практично метою державної економічної політики і інструментом реалізації моделі сталого економічного розвитку. Структура аспектів оцінки конкурентоспроможності (інтегрального критерія) і складових елементів моделі сталого розвитку мають багато спільного, але не співпадають повністю.

2. Групові індекси конкурентоспроможності, які входять до складу інтегрального індексу відбивають економічну (зовнішньо-

економічна, виробнича, фінансова і інноваційна) і соціальну (охорона здоров'я, освіта, наука, рівень життя) складові конкурентоспроможності [4]. Головною метою сталого розвитку є забезпечення високої якості життя і здоров'я людей, їх екологічної і соціальної захищеності за рахунок збалансованого, соціально-економічного і екологічного розвитку, раціонального використання природно-ресурсного потенціалу країни з урахуванням можливостей задоволення відповідних потреб в природних ресурсах майбутніх поколінь [6].

3. З метою дослідження впливу факторів конкурентоспроможності на розвиток економіки сформовано економіко-математичну модель статистичних залежностей між факторною базою (10 груп показників конкурентоспроможності) і результатами розвитку (3 цілі). На основі моделі визначено 3 головні аспекти з 10 досліджених, які найсуттєвіше можуть впливати на результативність розвитку.

4. Аналіз на основі моделі дає можливість виявити найбільш значимі показники, які впливають на зміст конкурентоспроможності національної економіки і є складовими сталого розвитку. Основними перспективами подальшого підвищення конкурентоспроможності економіки України в реальному секторі економіки можуть забезпечити реформи у вищій освіті, збільшення фінансування наукових розробок на впровадження енерго- і ресурсозберігаючих технологій за рахунок бюджетів усіх рівнів, створення технопарків, технополісів, кластерів, інноваційного розвитку економіки.

5. Для підвищення конкурентоспроможності доцільно розробити стратегію конкурентної економіки, яка б базувалася на: поєднанні монетарній стабільності з економічним зростанням; переході до стимулюючої функції державних фінансів; ме-

ханізмах довгострокового кредитування; заохоченні інноваційних процесів, детінізації [7]. Проведене дослідження дало змогу виявити найбільш значущі показники, які впливають на конкурентоспроможність національної економіки і є саме складовими сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Горбаль Н. І. Оцінювання конкурентоспроможності української економіки / Н. І. Горбаль, О. І. Дорош, Л. В. Іванець // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 691. – С. 310–314.

Юрпалов С. Конкурентоспособность территорииальной системы: сущность и методы оценки / С. Юрпалов // Интеграция: власть, наука, производство. – 2003. – № 1. – С. 33–37.

3. Ханнаков К. М. Анализ факторов и оценка конкурентоспособности регионов / К. М. Ханнаков // Вестник ОГУ 2011. – №8 (127).

4. Крючкова І. В. Концепція Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007–2015 рр. / І. В. Крючкова. – К. : ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iee.org.ua/ru/publication/85>.

5. Бойчик М.І. Національна конкурентоспроможність: Сутність, аспекти / І.М.Бойчик // Сталый розвиток економіки, 2013. – Вип.3. С.34–40.

6. Конкурентоспроможність національної економіки та чинники, що впливають на неї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://firearticles.com/derzhavne-reguluvannya-economiky/288-konkurentospromozhnist-natsionalnoi-ekonomiky.html>.

7. Ходжаян А. О. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність, методи оцінювання, сучасний стан [Текст] : монографія / А. О. Ходжаян ; Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : Вертикаль, 2010. – 431 с.